

o

Magyar Nemzet
2017. szeptember 23

Ha iskola nincs, semmi sincs

Gazda Albert

Ha van oktatási rendszer és van értelmiség, bármelyik társadalom újjáépíthető – mondja Brenzovics László, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke, az ukrán parlament egyetlen magyar képviselője.

– Az elmúlt száz évben a kárpátaljai magyarok helyzete minden rezsimváltással rosszabbodott. Jöttek a csehek, az oroszok, az ukránok, és rendre romlottak a körülmények. A szeptember 5-én elfogadott oktatási törvény, amely felszámolhatja a magyar iskolákat, újabb kegyetlen ütés. Hol lehet ennek a vége?

– A kisebbségi jogokban kétségkívül visszafejlődés tapasztalható. A legnagyobb törést akkor szenvedtük el, amikor a szovjet annexió után Kárpátalja kikerült Közép-Európából – ahová azóta sem tud visszajutni. A csehek alatt minden nemzeti elnyomás ellenére még senki sem próbálta egészében elvenni az oktatási jogokat. A szovjethatalom óriási sokkal kezdődött, amikor 1944 őszén elhurcolták a magyar férfiakat, ám később ha szocialista módon is, de helyreállt a magyar nyelvű oktatási rendszer. Az ukrán állam születése után a jogaink eleinte bővültek. Fejlődött a kulturális élet, új intézmények nyíltak, egyházi gimnáziumok, líceumok, magyar főiskola, színház. Az 1996-os alkotmány elfogadása után a folyamat megállt, de a mostanihoz hasonló brutális fejlemények csak a legutóbbi időszakot jellemzik. A múlt évben és az idén olyan törvénytervezetek, törvények születtek, amelyek – nem törődve az ukrán alkotmánnyal, a nemzetközi szerződésekkel – arra irányulnak, hogy fõlszámolják az eddig meglévõ eredményeket és jogokat.

– A narancsos forradalom után is voltak hasonló kísérletek.

– Akkor azért még nem merték átlépni az alkotmányos határokat. Van az alaptörvényben egy passzus, amely szerint olyan törvények nem hozhatók, amelyek a meglévõ jogokat szûkítik.

– Most is benne van?

– Igen. Julija Timosenko kormánya emiatt táncolt vissza több alkalommal is. Abban az idõben még nem kívántak nyíltan alkotmányellenes jogszabályokat elfogadni, de ma már nem törõdnek

ezzel. Megtehetik, nincs kellő nyomás rajtuk. Sem belülről, sem kívülről. Belül érvényesül a félelem légköre, kívül a nemzetközi szervezetek nem értik e kérdések tényleges súlyát.

– Mely szervezetekre gondol?

– Ukrajna tagja az Európa Tanácsnak. Aláírta a nyelvi chartát. Ott van az ENSZ. Az EBESZ-nek is van kisebbségi főbiztosa. Tőlük kellene megkérdezni, miért nem aktívabbak.

– Korábban azt gondolhattuk, az ilyen ügyekben az ukrán–oroszl ellenérzések mentén, az oroszok érdekeivel szemben születnek a döntések, és ezek szele sújtja – mintegy mellesleg – a kárpátaljai magyarokat is. Az utóbbi időben viszont mintha kifejezetten önöket is célpontjává tette volna a nacionalista politika. Ezt hogyan élik meg?

– Valahogy a középpontba kerültünk. Most rendszeresen foglalkozik a központi sajtó is a magyarsággal. Jönnek a szeparatizmussal, a szimbólumokkal, azzal, hogy nem tudunk ukránul.

– Tényleg sokan nem tudnak.

– Ez igaz, de előbb a parlamenti képviselőknek és a kormány tagjainak kellene feltenni a kérdést, ők mennyire tudnak. Huszonöt éve harcolunk, hogy javítsák iskoláinkban az ukránoktatás színvonalát, amelyet teljesen hibás alapelvekre építenek. Úgy veszik, mintha a gyerekek már bírnák a nyelvet, amikor bekerülnek az iskolába. Emiatt az alapokat sem tudják elsajátítani. Nincs elég ukrántanár, nincsenek tankönyvek, nem voltak szótárak. Egyébként sem hiszem, hogy az ukrán államnak a magyarok ukrántudása a legfontosabb problémája. Ám a támadások egyre élesebbek. Soha nem volt példa rá korábban, hogy kijevi kereskedelmi tévék forgatócsoportjai jöjjenek el hozzánk csak azért, hogy olyan műsorokat készíthessenek, amelyekben a magyarságot negatív színben tüntetik fel.

– Tényleg a mélypontnál tartunk?

– Ukrajna egyik legfontosabb értéke eddig a béke volt, eltérően a többi posztszovjet térség nem kis részétől. Ennek vége, a háborús viszonyok mindent megváltoztattak. Az oktatási törvény a sorozatos jogfosztó intézkedéseknek csak egy része, de mindenképpen fontos, hogy mi lesz a további sorsa, hogyan fognak viszonyulni hozzá a nemzetközi szervezetek, amelyeknek számon kellene kérniük az Ukrajna által aláírt szerződések végrehajtását. Egyvalami biztató: ritkán tapasztalni, hogy a magyar és a román kormány egyszerre, azonos módon, azonos érvekkel lép fel, s megemlíthetjük itt a lengyeleket és a bolgárokat is. Igaz, a másik oldalon az Egyesült Államok üdvözölte a törvényt.

– Ha végrehajtják, az mit jelenthet? Megszűnnek a magyar iskolák?

– Magyar tannyelvű iskola önálló intézményként nem működhet tovább, csak osztályok, csoportok maradhatnak.

– Volt egy korszak a szovjet időkben, amikor színmagyar falvakban is párhuzamos orosz osztályokat indítottak.

– Ilyen osztályban én is tanítottam a szülőfalumban, de a párhuzamos magyar osztályokban magyarul folyt az oktatás, és megmaradt a szülők lehetősége, hogy válasszanak a két opció közül. A Szovjetunióban volt ilyen jog, Ukrajnában nem lesz.

– Ha Ukrajna demokratikus fejlődésének ívét próbálnánk megrajzolni, az elmúlt huszonöt év hogy nézne ki?

– Ilyen ív nincs. Egy helyben toporgás zajlott. Nem sikerült kialakítani a stabil demokratikus intézményrendszert, egyik válságból a másikba bukácsolunk. Ez nem fejlődés.

– 2004 vagy 2014 ebből a szempontból micsoda?

– Nagy reményeink voltak mindkét esetben. Utána jött a kiábrándulás. A lakosság jelentős része úgy gondolta, ezek forradalmak voltak. Csodavárás volt, azt remélték, hogy hamarosan minden megváltozik. Kiderült, hogy erre nincs esély. A kárpátaljai magyarok számára mindez érdekes dilemma. Egyrészt Kárpátalja lakossága – nem csak a magyarság – kifejezett híve az európai integrációnak. Másrészt azonban elutasítja az intoleráns nemzetiségi politikát. A hozzánk képest vehemensebb – például galíciai – ukránok a két kérdést összekapcsolják. Számukra az Európához közeledés nemzeti forradalom is. Úgy gondolják, Ukrajnának olyan országnak kell lennie, amelyben, ha nem is homogén etnikailag, az ukránság uralkodó helyzetben van. Ezt fejezi ki az oktatási törvény is.

– A nemzeti forradalommal együtt – vagy attól függetlenül – lehetséges ez az európai integráció?

– Európától függ, befogadja-e Ukrajnát. Jean-Claude Juncker európai bizottsági elnök és mások is többször kijelentették, hogy ennek nincs realitása. Miközben tehát az ukrán kormány mindent azzal indokol, hogy az integráció érdekében cselekszik, a másik oldalról elutasítást látunk. Ezt a kárpátaljai magyarság érti, és tragikus jelenségként fogja fel.

– Az ukrán integrációs szándék komoly lenne?

– A politika alapvető célja a gazdasági hatalom megszerzése és megtartása, de ehhez szükség van ideológiára is. Ennek alapja Ukrajnában mindig is az európai integráció volt, függetlenül attól, melyik oldal birtokolta a hatalmat. Amikor Ukrajna még egységes volt, politikai váltógazdaság folyt az ismert törésvonalak mentén, de annak a politikája is rendre európai orientációjúvá vált, aki keleti szavazatokkal jutott hatalomra.

– Mondhatjuk, hogy a problémák egyik oka a nyugat–kelet egyensúly megszűnése?

– Ez az egyensúly többé nem áll vissza. A Krím elvesztése, a háborús helyzet megsemmisítette. Olyan sebeket kaptak az emberek, hogy a megbékélés lehetetlen.

– **Lesz ennek feloldása?**

– A konfliktus tisztán belpolitikai alapon nem kezelhető. Látva a minszki folyamatot a kudarcával együtt, tudva, hogy az Egyesült Államok milyen szempontokat érvényesít, ismervé az orosz érdekeket, nem kérdéses: csak nemzetközi rendezés képzelhető el.

– **Az egyensúly eltűnése miatt arra kell berendezkedni, hogy a kárpátaljai magyarokon állandósul a nacionalista nyomás?**

– Számomra értelmetlen, miért kellene erre berendezkednünk. Mi azt az irányvonalat képviseljük, amelyet az ukrán kormány is deklarál. Az európai értékek a legfontosabbak a kárpátaljai magyarok számára – de ebbe a XX. századi típusú nacionalizmus nem fér bele.

– **Elvben nem, de látjuk, hogy létezik.**

– Fel kell tárni a valóságot az európai döntéshozóknak, ezekben a kérdésekben nem lehet hallgatni. És miután az európai vezetőknek elmondtuk a lényegét, nekik is el kell mondaniuk az ukránoknak: ezt és ezt nem lehet.

– **De nem mondják.**

– Nem, és ez súlyos válságokhoz fog vezetni.

– **Például a kárpátaljai magyarok fogyása tekintetében is?**

– Hogy pontosan hányan vagyunk, nem tudni. 2001-ben, az utolsó népszámláláskor 151 ezren voltunk Kárpátalján, egész Ukrajnában pedig 156 ezren. A fogyás amúgy általános Ukrajnában. 1990-ben 52 millióan laktak a köztársaságban, a mostani becslések 37–40 millióra teszik ezt a számot, a bizonytalan státusú régiókkal együtt. Óriási az elvándorlás. Ennek is több oka van, beletartozik a folyamatos gazdasági mélyrepülés is.

– **Ha már itt tartunk: az oktatási törvény-e a legfontosabb probléma, vagy ha az ország mindenestül reménytelennek tűnő állapotát nézzük, az csak egy a sok súlyos ügy közül?**

– Ha van oktatási rendszer és van értelmiség, bármelyik társadalom újjáépíthető. Az oktatási rendszer felszámolása azonban a közösség megsemmisítését jelenti. Különösen kisebbségben.

– **Megjelentek kommentárok, amelyek szerint a többnyelvű iskolák megszüntethetik a kárpátaljai magyarok versenyhátrányát.**

– Magyarországon kialakult egy számomra váratlan nemzeti egység. Hangot adott kifogásainak a kormány, egyöntetűen nyilatkoztak, megmozdulásokat szerveztek az ellenzéki erők, ötpárti határozatot fogadott el a parlament, a sajtó is elítélte a történeteket. Közben felbukkant a média egy részében a bagatellizáló narratíva is. Az oktatási törvény kérdése részben jogi, részben pedagógiai karakterű. A jogi részéről, a törvény előtti egyenlőségről mint alapelvről már beszéltünk. Be kell tartani az alkotmányt! Ami a pedagógiai részét illeti: tapasztalataink,

gyakorlati ismereteink alapján jól tudjuk, hogy az ukrán törekvések egy tömbben élő kisebbség esetében nem vezetnek sehová. Az eredmény csak egy lehet: a magyar gyerekek – néhány különösen kiváló és tehetséges elmét leszámítva – végül egyik nyelven sem sajátítják el a tudást.

– Összességében milyenek látja az esélyeket arra, hogy néhány év múlva ne a helyzet további romlásáról, hanem mégis valamiféle fejlődésről, előrelépésről beszélhessünk?

– Meghatározó geopolitikai szembenállás tanúi vagyunk. Általános és átfogó kiegyezésre lenne szükség. A kibontakozás a kelet-ukrajnai konfliktus megoldásán keresztül indulhatna el. Mindenki abban érdekelt, hogy ebbe a kibontakozási folyamatba a nemzeti kisebbségek ügyei is bekerüljenek. Oroszország, a keleti térségek patrónusa az oroszok ügyét képviselni fogja, de a többi nemzeti kisebbségnek is kell legyen szószólója: az Európai Unióhoz tartozó anyaországaiknak. Úgy tűnik, erre van esély, mostani fellépésük erre utal.

– Lehet abban hinni, hogy Ukrajna egyszer Európa része lesz?

– Ismétlem: ezt Európától kell megkérdezni. Mindig furcsállottam azonban, hogy nem kezdődött el az integrációs folyamat közvetlenül a Szovjetunió szétesése után. Miért kellett megvárni ezeket a konfliktusokat? Miért kellett elteltie huszonöt évnek? A Szovjetunió szétesése után olyan vákuum alakult ki a térségben, hogy bátran ki lehetett volna terjeszteni az integrációs folyamatokat keletebbre is.

– Magának Ukrajnának nem kellene tennie semmit? Amire gondolok: csak ezzel az elittel lehet tárgyalni, amelyet ismerünk, és amelynek a teljesítménye gyalázatos?

– Ez az elit valahogy kialakult, és ezt a nemzetközi közösség hagyta. Hagyta a választási csalásokat, a vadprivatizációt. Alakulhatott volna másképp is, ha Európa proaktívabb ukránpolitikát folytat a birodalom pusztulása után.

– Kizárt, hogy Ukrajna később visszasunnyogjon Oroszország szárnyai alá?

– Az egész Ukrajnát tekintve kizárt. Hogy hogyan kezelik majd az oroszkérdést, hogyan épül újjá a kommunikáció, az is geopolitika. Mindig úgy volt: ott a két kolosszus, és a közép-európai térség őrlődik közöttük. Amikor a két tömb között rossz a viszony, mi is szenvedünk. Most épp nem kicsit. A hibrid háború, a demográfiai probléma, az életszínvonal-zuhanás katasztrofális hatással van ránk.

– A legpesszimistább forgatókönyvek szerint Kárpátalja mindezek nyomán egyszerűen elveszhet a magyarok számára.

– Ne feledjük, hogy ez praktikus határ menti kérdés. Fluktuáció mindig zajlott. Ezt minden konfliktus felgyorsítja, mégis van valami, ami furcsa és megmagyarázhatatlan számomra. Ha Ukrajna a nyugati integrációt választja, látnia kell az adottságokat: tőle nyugatra Magyarország, Románia, Szlovákia és Lengyelország található. Ha az lenne a célja, hogy mi elmenjünk innen, annak mit köszönhetne? Az integráció nem üres fogalom, azt meg is kell tölteni tartalommal. Egymásra vagyunk utalva, nemcsak az ukránok, a magyarok is itt lesznek, más lehetőség nincs.

Merev határok között, elzárkózva nemcsak a keleti, de a nyugati szomszédoktól is, lehetetlen integrálódni.

– **Végső soron tehát mégis optimista?**

– Más nem lehetek. Hogyan is lehetnék? Hogyan?

© 2017 Magyar Nemzet